

Vzdělávání waldorfských učitelů – historické aspekty a aktuální diskuse

TOMÁŠ ZDRAŽIL, DUŠAN PLEŠTIL

Následující příspěvek se věnuje problematice vzdělávání učitelů waldorfských škol.¹ V první části je věnována pozornost historickému vývoji vzdělávání antroposoficky smýšlejících učitelů a v druhé části se článek zabývá cíli a aspekty učitelské přípravy pro rozvoj žáka v duchu idejí svobodných waldorfských škol.

STEINEROVY SNAHY O VZDĚLÁVÁNÍ WALDORFSKÝCH UČITELŮ

Budoucí pedagogický vedoucí první waldorfské školy, Rudolf Steiner (1861 až

1925), realizoval přípravný šestnáctidenní vzdělávací kurz pro budoucí učitele waldorfské školy bezprostředně před jejím otevřením ve Stuttgartu dne 7. 9. 1919. Není bez významu zdůraznit hlediska, podle nichž kandidáty na budoucí učitele vybíral. Byly to téměř bez výjimky osobnosti, které se navzdory svému nízkému věku již řadu let před založením školy věnovaly antroposofii, kterou Steiner považoval za důležitý předpoklad pro rozvoj pedagogických schopností. Jednalo se o osobnosti, které byly natolik odvážné a iniciativní, že

¹ K podstatným rysům waldorfské pedagogiky patří: důsledná koedukace obou pohlaví; zrušení třístupňového či dvojestupňového vzdělávání; učební plán, který se zaměřuje na vývoj dítěte; výuka dvou cizích jazyků od 1. třídy; instituce a výuka třídního učitele; výuka (hlavních) předmětů v tzv. epochách; zrušení učebnic; slovní hodnocení namísto klasifikace; divadelní a jiné projekty; důraz na múzickou, řemeslnou a uměleckou výuku; práce na zahradě a „polní“ práce; zemědělská, technická a sociální praktika.

Tyto prvky jsou na waldorfských školách neustále diskutovány, prověřovány a různě modifikovány, což platí jak pro jednotlivé třídy, školy, ale hlavně také pro realizaci waldorfské pedagogiky v různých národních a kulturních kontextech. V posledních letech vykazují waldorfské školy největší početní nárůst v Číně a v dalších východoasijských zemích. Waldorfské pedagogické hnutí čítá více než 1100 základních i středních a 2000 mateřských škol. Je to také pravděpodobně jediný alternativní či reformně pedagogický směr, který si po celém světě vzdělává vlastní pedagogy a udržuje a financuje vlastní vzdělávací zařízení včetně vysokých škol.

Osobnost učitele zaujímá na všech stupních a ve všech předmětech waldorfské školy klíčovou pozici, což speciálně platí pro třídního učitele, který zpravidla vyučuje „svou“ třídu ve všech hlavních předmětech po dobu prvních osmi let školní docházky. Jeho úkolem je individuální podpora žáků na základě jejich důkladné a důvěrné znalosti. S ohledem na to vybírá vyučovací látku a volí metody. Aby podporoval vývoj a rozvoj žáka, snaží se intenzivně spolupracovat s rodiči, kteří mají v celé organizaci a ve vedení waldorfských škol důležité slovo. Zpravidla bývají waldorfské školy v zahraničí soukromými školami, které jsou vedené učiteli, což na ně klade další nároky organizačního, podnikatelského či manažerského rázu.

byly ochotné spojit své síly s tak nejistým projektem, jako bylo založení svobodné školy s doposud neznámou pedagogickou koncepcí a nejistým způsobem financování. Přesto Rudolf Steiner přizval na konci kurzu přibližně jen polovinu počtu účastníků ke spolupráci jako učitele budoucí školy. Z nich měla přibližně jen čtvrtina pedagogické vzdělání a pedagogickou praxi. Někteří přicházeli rovnou ze studií, jiní působili dříve v jiných profesích (inženýr, lékař, umělec, farář apod.). Byli to tedy lidé, kteří byli sice profesně relativně nezkušení, ale zároveň také málo zatížení a spoutaní tradicemi a návyky učitelské profese. S tehdejšími značně liberálním ministrem školství Výmarské republiky bylo dojednáno, že waldorfská škola si bude moci svobodně vybrat vhodné kandidáty na učitele za předpokladu, že patřičným úřadům jasně prokáže jejich odborný profil.

Přípravný kurz pro učitele první waldorfské školy se konal od 21. 8. do 6. 9. 1919 a byl rozdělen na tři části. Ve dvou dopoledních částech přednášel Rudolf Steiner o obecné pedagogice a o metodicko-didaktických tématech. Obecněpedagogické přednášky obsahovaly komplexní celostní antropologii člověka v tělesném, duševním i duchovním smyslu. V metodicko-didaktických přednáškách se Steiner pokoušel rozvinout koncepci učebního plánu v souvislosti s vývojem duševních schopností žáků. Odpolední práce se soustředila na konkrétní cvičení, referáty a prezentace účastníků. Všechny části byly zaznamenány a později vydány knižně. Dodnes patří prakticky ve všech formách

vzdělávání waldorfských učitelů Steinerovy prvotní podněty k nepostradatelným „basics“, jimiž se zájemci o waldorfskou pedagogiku zabývají a reflektují je v kontextu současných vědeckých a pedagogických názorů a v souvislosti se svými vlastními biografickými zkušenostmi.

Vedle toho nelze přehlédnout jiný podstatný prvek ve vzdělávací koncepci waldorfských učitelů od samého počátku – sepětí s praxí výuky na waldorfských školách. Několikrát v roce Rudolf Steiner ve všech třídách waldorfské školy hospitoval a následně s učiteli analyzoval jejich praktické zkušenosti. Zároveň se snažil, aby se učitelé scházeli každý týden k pravidelným „konferencím“, v nichž se věnovali kromě strategických rozhodnutí školy hlavně dalšímu vzdělávání (reflexím pedagogické praxe, didaktickému výzkumu, kritice metod atd.). V posledním roce svého působení ve škole (1923/24) a pravděpodobně na základě svých neuspokojivých zkušeností s přípravou nových učitelů formuloval Rudolf Steiner nová hlediska pro vzdělávání, v nichž hrála hlavní roli umělecká práce – především v souvislosti s modelováním, hudbou a recitací. Prakticky už Steiner tyto postupy nestačil sám realizovat. Do vzdělávání waldorfských učitelů byly zahrnuty až po jeho smrti – od roku 1928.

Přestože tato forma vzdělávání z doby po první světové válce ve Stuttgartu může být celkově pouze podmíněčně vzorem pro dnešní situaci waldorfských škol, patří antropologická témata (nauka o člověku), metodika a didaktika vyučovacích předmětů a seminaristická cvičení k hlav-

ním obsahům vzdělávání waldorfských učitelů.

MODEL VZDĚLÁVÁNÍ WALDORFSKÝCH UČITELŮ NA SVOBODNÉ VYSOKÉ ŠKOLE STUTTGART

Svobodná vysoká škola Stuttgart – Seminář pro waldorfskou pedagogiku (dále SVŠ) je největším a nejstarším vzdělávacím střediskem waldorfských učitelů, jehož činnost navazuje na vzdělávací kurzy první waldorfské školy konané od roku 1928. V roce 1998 získala status Svobodné školy akceptované Ministerstvem pro vědu spolkové země Bádenska-Württemberska. Od roku 2008 bylo studium převedeno do modularizované podoby bakalářských a magisterských studijních programů podle Boloňského procesu. V posledních letech se ročně vzdělává na SVŠ přibližně 350 studentů, kteří studují v různých studijních programech s různým profesním zaměřením. Jedná se o následující studijní programy:

- bakalářský studijní program (BA) waldorfské pedagogiky (šest semestrů);
- navazující (konsekutivní) dvouoborový magisterský program (MA) pro třídní učitele s dalším odborným předmětem (čtyři semestry);

- postgraduální MA program pro třídní učitele s dalším předmětem (tři semestry);
- postgraduální MA program pro učitele střední školy (tři semestry);
- bakalářský studijní program (BA) pro uměleckou eurytmii (osm semestrů);
- magisterský program (MA) pro pedagogickou eurytmii (dva semestry v blocích).²

Vedle těchto studijních programů probíhá řada dalších vzdělávacích modularizovaných kurzů pro různé skupiny (především pro odborné učitele v oborech cizí jazyky, hudební výchova, výtvarná výchova, tělesná výchova, ruční práce, pracovní vyučování, pěstitelské práce) a s různou náplní (např. kolegiální vedení škol, pedagogika pro osoby postižené traumatem, mediální pedagogika, náboženská výchova).

Čtyři pilíře studia učitelství pro učitele waldorfských škol, které jsou ve vzdělávání zastoupené:

1. antropologicko-antroposofické základy pedagogiky, které chtějí podnitit celostní chápání vývoje dítěte a zintenzivnit zájem o osobnost dítěte;
2. cvičení v umělecké tvorbě, které má rozvinout a prohloubit v budoucím učiteli kreativitu, jakož i schopnosti vnímání;
3. metodicko-didaktické aspekty (včetně hospitací a praxí);
4. náměty pro práci na sobě samých ve smyslu sebevýchovy.

² Profil třídního učitele na waldorfské škole se velmi výrazně liší od profilu třídního učitele na jiných školách. Od počátku patří třídní učitel ke klíčovým prvkům vzhledem ke své centrální pozici v životě waldorfské školy. Třídní učitel hraje roli vztažné osoby, která doprovází žáka v jeho vzdělávacím procesu, snaží se mu být příkladem lidsky i v procesu učení a vyučuje ve třídách 1–8 všechny hlavní předměty. Středoškolský učitel zprostředkovává vědecké a umělecké předměty ve třídách 9–12 a připravuje na závěrečné zkoušky. Oba postgraduální obory existují v podobě jak prezenční (Vollzeit), tak blokové (Teilzeit).

Antropologicko-antroposofické základy pedagogiky

Jelikož je pedagogická činnost činností praktickou, která se zabývá člověkem a doprovází jeho cestu od dětství k dospělosti a svobodnému rozhodování, musí mít svůj základ v důkladném antropologickém porozumění člověku. Tento antropologický předpoklad se týká nejen dítěte/žáka, nýbrž také učitele. Učitelova osobnost, včetně fyzické podoby, ale i myšlenek a citů, představuje první východisko jeho pedagogické činnosti. Ve waldorfské pedagogice se ve vztahu k člověku rozlišuje tělo, duševní část a duchovní složka. Tělo patří světu vnějších prostorových smyslově vnímatelných předmětů. Duše tvoří vnitřní subjektivní svět, v němž sídlí vjemy a pocity, které předměty v člověku vyvolávají. Duch přesahuje subjektivitu vjemů, dojmů a pocitů, souvisí s poznatkem, které si člověk tvoří o světě. „V lidském životě se tyto tři oblasti zřetelně odlišují. A tak člověk pozoruje, že je trojím způsobem spojen se světem. První způsob je něčím, co nalézá a přijímá jako danou skutečnost. Druhým způsobem činí svět svou vlastní záležitostí, něčím, co má význam pro něj. Třetí způsob pokládá za cíl, k němuž má ustavičně pracovat.“ (Steiner, 1992, s. 19). V návaznosti na toto základní členění vysvětluje Steiner své pojetí o „člancích lidské bytosti“. K nim počítá fyzické tělo (minerální stavba lidského těla), éterné tělo (souhrn sil a schopností organismu umožňujících regeneraci, růst a rozmnožování), pocitové tělo (nositel schopnosti pociťovat a mít vědomí s myšlenkami

a city) a „já“ (specifická a jedinečná individualita člověka).

Texty Rudolfa Steinera tvoří důležitou součást studia, ovšem vždy jsou analyzovány a interpretovány v kontextu s aktuálními teoriemi a vědeckými poznatky. Při práci se studenty na téma tělesnosti člověka hrají poznatky z anatomie, fyziologie, chronobiologie atd. hlavní roli. Při tématu duše je kladena pozornost na psychologii smyslového vnímání, jakož i na psychologii emocí. Při chápání ducha jsou kladeny epistemologické a filosofické otázky.

Součástí antropologických studií pro budoucí waldorfské učitele je rozvoj empatie učitele v pohledu na dítě ve smyslu propojení tělesnosti s duševní a duchovní složkou. V tomto rámci jsou přínosné poznatky z oblasti psychoterapie, psychosomatiky či psychoneuroimunologie. Tomu odpovídá i odborná lékařská či terapeutická kvalifikace vyučujících. V rámci antroposofického pohledu na člověka je kladena pozornost na integraci těchto specializovaných poznatků v jednotném pohledu na člověka. Důležitou antroposofickou otázkou v souvislosti s duchem člověka je rovněž jeho preexistence, existence před zrozením. Na konci těchto vyučovacích bloků se zpravidla studenti písemně vyjadřují k výsledkům studia ve smyslu evaluace.

Cvičení v umělecké tvorbě

Umělecká práce tvoří přibližně čtvrtinu veškerého studia. Jedná se o obory: výtvarné umění (modelování, kreslení, malování), hudba, recitace, eurytmie, divadlo.

Hlavním cílem není virtuózní ovládnání těchto oborů a tvorba dokonalých uměleckých výtvorů, nýbrž cvičení v umělecké činnosti jako cesta k probuzení vlastní tvořivosti, nápaditosti, k rozvoji schopnosti intuice, včítění. Podstatné je dále získávání zkušeností s vlastním tělem, především s pohybem a hlasem. Vedle toho jde o tříbení všestranného vnímání po stránce vizuální, auditivní, pohybové atd. Studenti získávají zkušenosti i se sólovými i skupinovými vystoupeními v podobě divadelních představení, recitačních pásem, hudebních koncertů a eurytmických představení.

Metodicko-didaktické aspekty

Metodiku a didaktiku si studenti osvojují zpravidla pod vedením hostujících docentů, praktikujících učitelů ze škol. Každý student absolvuje didaktiku a metodiku základních předmětů prvního stupně a příklady didaktiky a metodiky druhého stupně. Dále získá kompetence k využití specifických waldorfských metod na základě praktických příkladů, seznámí se s metodikou a didaktikou tzv. vyprávěcí látky třídního učitele. V každém semestru tráví studenti jeden měsíc ve škole, kde zpočátku probíhají hospitace a následně výukové praxe vyúsťující do realizace kompletní několikátýdenní „epochy“. Před praxí mají studenti možnost se připravit v rámci týdenního semináře, po praxi se jejich zkušenosti a otázky analyzují, diskutují. Na konci každé praxe se navíc koná na vysoké škole porada mentorů, kteří vedou rozhovor o svých zkušenostech se studenty.

Náměty pro práci na sobě samých ve smyslu sebevýchovy

V některých studijních oborech existuje i předmět „sebevýchova“, v jehož rámci jsou rozvíjeny různé techniky mentálního školení, koncentrace (mindfulness), relaxace a meditace v kontextu práce učitele – konkrétně waldorfské pedagogiky.

Výuka probíhá zpravidla ve dvou-, třech- až čtyřtýdenních „epochách“, vždy jedna vyučovací jednotka k tématu denně. Předměty nejsou známkovány, až na jednu výjimku v roce.

Jako významné se jeví také formy spolupráce učitelského sboru v rámci vysoké školy. Stejně jako většina waldorfských škol je i vysoká škola vedena kolegiálně, nikoli jednotlivcem (rektorem). Centrálním orgánem vedení je konference vysoké školy (Hochschulkonferenz), kde se každý týden scházejí na dvouhodinovou poradu všichni členové, kteří mají na škole plný úvazek a vyučují na ní déle než jeden rok. Obsahem rozhovorů jsou závažná koncepční a strategická rozhodnutí a otázky dalšího směřování školy. Do konference vysoké školy se promítá práce mnoha menších pracovních skupin, které se zabývají dílčími aspekty života vysoké školy a připravují doporučení k závažným rozhodnutím.

Celý vyučující sbor se rovněž schází pravidelně každý týden k dvouhodinové konferenci, která slouží dalšímu vzdělávání. Konferenční témata jsou velmi různorodá. Jedná se o referáty kolegů k obecným pedagogickým či jiným tématům souvisejícím se studiem s následným rozhovorem.

Pravidelně se konají rovněž společné rozhovory a reflexe o průběhu vzdělávacího procesu v jednotlivých kurzech. Může se však jednat i o společná umělecká cvičení ve skupinách. Vedle efektu dalšího vzdělávání jde také o péči o vzájemné porozumění mezi kolegy a schopnost konstruktivní a kreativní spolupráce.

HISTORIE VZDĚLÁVACÍCH INICIATIV UČITELŮ WALDORFSKÝCH ŠKOL NA ČESKÉM ÚZEMÍ

V širším smyslu bychom počátky vzdělávání v oblasti waldorfské pedagogiky na území českých zemí mohli sledovat již v rámci konání pražských pedagogických přednášek Rudolfa Steinera mezi lety 1907 a 1924. Tu první přednesl v roce 1907 v Café Louvre (později i publikovanou) pod názvem *Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy* (Steiner, 2007), poslední potom v paláci Urania 4. dubna 1924 pod názvem *Výchova a vyučování na základě skutečného poznání člověka* (Steiner, 1998) Odhlédneme-li od výpravy českých učitelů do Dornachu v dubnu 1923 na přednáškový cyklus Rudolfa Steinera, který organizovala antroposofka Julie Klímová (1871–1941) spolu s Pavlou Moudrou (1861–1940) s cílem založit v Čechách waldorfskou školu, nevznikla do převratu v roce 1989 žádná životaschopná iniciativa vedoucí k založení waldorfské školy. Hlubší poznání antroposofické pedagogiky bylo odsunuto v obdo-

bí komunistické totality do ilegálních studijních kroužků, mezi nimiž se výrazněji projevila osobnost dr. Josefa Bartoše. Ten krátce po listopadu 1989 v rámci aktivit semilského Občanského fóra představil Steinerovy myšlenky k sociální trojčlennosti a zásady waldorfské pedagogiky. Přesvědčivost tohoto do disentu odsunutého klasického archeologa strhla i mnohé učitele. Josef Bartoš byl však činný i na celostátní úrovni. V únoru 1990 tak mohl díky svým dlouholetým kontaktům zorganizovat poznávací cestu poslanců tehdejšího parlamentu a ministerských úředníků na prohlídku waldorfských škol a dalších antroposofických zařízení v okolí Stuttgartu. Spolu s dalšími aktivními antroposofy Janou Mildeovou, Zdeňkem Váňou, Vladimírem Nejedlo, ale také pozdějším děkanem pražské Pedagogické fakulty UK prof. Zdeňkem Helusem vytvořili *Koordináční radu pro waldorfskou pedagogiku*. Ta se pokoušela nejen jednat s úředníky ministerstva školství vytvářet podmínky pro vznik waldorfského školství, ale právě také koordinovat nejrůznější vzdělávací iniciativy (Mildeová & Váňa, 1990).

Jednou z nich byly semináře v jihočeském Štědróníně, které organizoval tehdejší třídní učitel waldorfské školy ve švýcarském Schaffhausenu dr. Tomáš Zuzák, jenž zde působil v době své emigrace z komunistického Československa. Tyto kurzy, organizované mezi lety 1990 a 1992, se později vyvinuly v tříletý víkendový vzdělávací seminář, který jako Seminář Praha funguje dodnes.³

³ <https://waldorfsky-seminar-praha.webnode.cz/>

Další iniciativou, která se podílí na přípravě waldorfských učitelů již od roku 1990, je *Letní kurz waldorfské pedagogiky*. Tento týdenní kurz, který se původně konal v pardubické waldorfské škole, byl koncipován díky mentorské podpoře holandských waldorfských učitelů z Eindhovenu. Každoročně se přes dvě stovky aktivních učitelů připravují v tomto kurzu na následující školní rok.⁴

Z iniciativy Josefa Bartoše a díky jeho dlouholetým kontaktům na čelního představitele Svobodné vysoké školy – Semináře waldorfské pedagogiky ve Stuttgartu (Freie Hochschule – Seminar für Waldorfpädagogik Stuttgart) a člena vedení německého Svazu svobodných waldorfských škol (Bund der Freien Waldorfschulen) Stefana Lebera vznikl v roce 1992 první tříletý vzdělávací seminář s docenty převážně ze stuttgartského semináře. Záštitu nad seminářem převzal prof. Zdeněk Helus z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a prof. Lumír Rýs z Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. Seminář byl finančně podpořen z programu Evropské unie TEMPUS (Trans-European Mobility Programme for University Studies). Přibližně sto učitelů a dalších zájemců o waldorfskou pedagogiku se připravovalo o víkendech jednou měsíčně a během třítydenního letního soustředění. První z běhů se konal v Semilech, druhý v Pra-

ze a třetí v Příbrami. Tento model studia při zaměstnání přejaly v podstatě i všechny další semináře konané později Asociací waldorfských škol v ČR. Waldorfská škola v Semilech ve spolupráci se Svobodnou vysokou školou ve Stuttgartu navázala navíc na základní vzdělávací seminář také několikaletou řadou tzv. prohlubujících seminářů, v nichž bylo těžiště zejména v oblasti metodik jednotlivých předmětů druhého stupně základní školy.⁵

Koordináční rada pro waldorfskou pedagogiku se v roce 1995 přejmenovala na *České sdružení pro waldorfskou pedagogiku* a jeho předsedou se stal prof. Zdeněk Helus. S rostoucím počtem waldorfských škol sílila také potřeba aktivních waldorfských učitelů převzít zodpovědnost za reprezentaci waldorfského hnutí a přípravu učitelů. Z této potřeby vznikla nakonec v roce 1997 *Asociace waldorfských škol v České republice* a došlo k ukončení činnosti Českého sdružení pro waldorfskou pedagogiku.

Asociace převzala nově zodpovědnost za vzdělávání waldorfských třídních učitelů, později také za přípravu středoškolských učitelů v období před rozšířením waldorfského vzdělávání do oblasti středoškolské pedagogiky.⁶ První běh základního vzdělávacího semináře s novým organizátorem byl nadále spoluorganizován Svobodnou vysokou školou ve Stuttgartu

⁴ V současnosti je Letní kurz waldorfské pedagogiky organizován Akademií waldorfské pedagogiky ve Waldorfské základní a střední škole Semily.

⁵ Na tuto formu seminářů navázalo později Waldorfské lyceum Praha blokem víkendových kurzů pro 6.–12. třídu, dále pak po roce 2015 Akademie waldorfské pedagogiky víkendovými metodickými semináři.

⁶ Tříletý kurz připravující středoškolské učitele organizoval od roku 1998 Ivan Smolka v Základní waldorfské škole Praha-Jinonice.

a konal se ve waldorfské škole v pražských Jinonicích. Organizátory za Asociaci byli Dušan Pleštil a Tomáš Zdražil, pedagogickým vedoucím potom Jan Dostal, antroposof a hudební pedagog. Další dva běhy v Písku a Příbrami organizoval za Asociaci Tomáš Petr, který působil také ve vedení Akademie sociálního umění TABOR. Ta posledně zmíněný běh semináře spoluroganoizovala a nyní pořádá vlastní tříletý vzdělávací seminář pro třídní učitele waldorfských škol.⁷

V roce 2013 vznikl díky Asociaci základní seminář Waldorfský učitel. Jeho specifikum spočívalo ve skutečnosti, že jej utvářelo kolegium aktivních českých waldorfských učitelů. Impulzem k jeho vzniku byla snaha koncipovat kurz, který by vycházel po dlouholeté zahraniční pomoci již z vlastních domácích zkušeností a personálních zdrojů. Přitom je nutné zmínit, že seminář nevznikl z negace zahraniční spolupráce, ale naopak na základě jednoho ze seminárních běhů Svobodné vysoké školy ve Stuttgartu. Dalším stěžejním motivem ke vzniku tohoto semináře byla snaha vytvořit kolegiální spoluprací týmu vzdělavatelů smysluplný koncept přípravy waldorfských učitelů. Z této iniciativy a ze zkušeností z prvního běhu semináře vznikla v roce 2015 vzdělávací instituce *Akademie waldorfské pedagogiky*,⁸ jejíž činnost blíže představí následující část textu.

Výčet vzdělávacích aktivit českého waldorfského hnutí by nebyl úplný, kdybychom pomínuli tzv. *interní setkání*

waldorfských učitelů. Ta se konají každoročně od roku 2002 po vzoru interních setkání německého hnutí. Jde o důležitý scelující impuls, který se soustředí na podstatné pedagogické otázky a stěžejní dobová témata.

VZDĚLÁVÁNÍ WALDORFSKÝCH UČITELŮ NA PŘÍKLADU ČESKÉ AKADEMIE WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY

Akademie si za oblast svého působení vytkla tři oblasti: 1. vzdělávání, 2. podporu waldorfského školství a 3. pedagogický výzkum v oblasti antroposofické pedagogiky vedený v úzkém sepětí s praxí vyučování a výchovy. Prakticky každý z kmenových lektorů Akademie je také aktivním waldorfským učitelem. To na jedné straně přináší možnost vnášet do přípravy waldorfských učitelů aktuální zkušenost s prací ve školách, na druhou stranu však činnost Akademie (nejen ve vzdělávací oblasti) je limitována časovými možnostmi lektorů a členů. Zejména v oblasti podpory rozvoje waldorfských škol a vznikajících iniciativ nepřesáhly aktivity Akademie rozměr občasných konzultací a hospitačních návštěv. K prvním výraznějším plodům v oblasti výzkumu a publikační činnosti patří zatím první svazek sborníku *Prameny waldorfské pedagogiky* (2019), který se zaměřuje na publikaci překladů a původních textů ke stěžejním tématům waldorfské pedagogiky.

⁷ <http://www.akademietabor.cz/studium>

⁸ <http://www.awaldorf.cz/>

Hlavní pilíř činnosti v oblasti přípravy waldorfských učitelů představuje základní tříletý *seminář Waldorfský učitel*, vedený Akademií.⁹ Seminář probíhá formou studia při zaměstnání během devíti víkendů a dvoutýdenního letního soustředění o prázdninách. Z devíti víkendů tvoří šest povinný základ, další tři jsou koncipovány jako tematické metodické víkendy. Každý student si musí zvolit minimálně dva v průběhu jednoho roku. Volitelné metodické víkendy jsou navíc nabízeny waldorfským školám jako možnost dalšího vzdělávání pro aktivní učitele. Vzhledem k tomu, že mnoho studentů semináře jsou již učitelé pracující na některé z waldorfských škol a doplňují si tímto své vzdělání, je seminář ve druhém týdnu letního soustředění částečně propojen s přípravným Letním kurzem waldorfské pedagogiky. Studenti tak procházejí základní přípravou a zároveň se ve volitelných blocích mohou připravovat na následující školní rok.

Vzdělávání v základním semináři probíhá v několika oblastech. První oblast představuje obecně pedagogický blok, jehož základem je zejména antroposoficky prohloubená antropologie a vývojová psychologie. Studenti se v přednáškách seznamují s vývojem dítěte a na charakteristických příkladech poznávají jeho propojenost s koncepcí kurikula waldorfské školy. Nedílnou součástí tohoto bloku je také seminární práce analyzující vybrané texty Rudolfa Steinera.

Další oblastí přípravy jsou metodiky jednotlivých vyučovacích „předmětů“ waldorfských škol. Metodické kurzy jsou zařazeny spíše v obecnějším přehledu v rámci povinných víkendových kurzů, nebo v prohloubené podobě ve volitelných víkendových kurzech. Metodické kurzy nabízejí svou skladbou možnost hlouběji se věnovat specifickým oblastem, jako jsou kreslení forem, akvarelové malování, ruční práce, nástrojová hra nebo také chemie či dějepis. To, že se metodické kurzy otevírají i aktivním waldorfským učitelům, přináší studentům semináře možnost potkat se s kolegy z praxe a příležitost připravit se důkladněji na téma, které je aktuálně v jejich výuce čeká. V rámci metodických kurzů jsou rovněž zařazována tzv. nadstavbová témata, která představují nedílnou součást praxe waldorfské školy. K nim patří například intenzivní příprava na vedení tzv. pedagogického rozhovoru o dítěti v rámci pedagogické konference nebo specifické metody intervenční pedagogiky.

Pro waldorfskou pedagogiku je důležitá snaha odvíjet konkrétní pedagogické dění z porozumění aktuální vývojové situaci jednotlivého dítěte i třídního společenství. Aby toho byl učitel schopen, je zapotřebí u něj rozvíjet schopnost tvořivě reagovat v nejrůznějších pedagogických situacích. Tyto schopnosti si studenti osvojují zejména prostřednictvím uměleckých činností, které tvoří podstatnou část přípravy v semináři. Studenti absolvují kurz kreslení forem a modelování z hlíny. Předpokládá se,

⁹ Seminář Waldorfský učitel i všechny další semináře jsou akreditovány MŠMT jako další vzdělávání pedagogických pracovníků.

že učitel, který se aktivně cvičí v práci s pří-
mou a oblou linií či konkávní a konvexní
plastickou formou, bude vnímavějším po-
zorovatelem proměňující se dětské postavy
a fyziognomie, jež jsou důležitými tělesnými
symptomy dětského vývoje. Malování,
rovněž nedílná součást přípravy, a zejména
zpěv rozvíjejí vnímavost učitelů pro mno-
hem niternější fenomény duševních nálad
a jejich proměn v dětském vývoji. Umě-
lecká práce s řečí nekultivuje pouze uči-
telovu mluvu, jeho základní pedagogický
prostředek, rozvíjí rovněž jeho pozornost
pro individuální ráz, který se ukazuje v ře-
čovém projevu jednotlivých dětí. Scelující
působení v oblasti školení uměleckých
dovedností zaujímá eurytmie jako speci-
fické umění spojující prvky hudby, mluvy
a plastického prostorového gesta.

Metodické uchopení tématu sebevýcho-
vy učitele a práce na osobnostním rozvoji

představují další součást profesní přípravy
waldorfských učitelů. Jde mimo jiné o pre-
venci dnes tak častého fenoménu vyhoření
a o snahu poskytnout budoucím učitelům
nástroje k zdravému a trvale udržitelnému
vedení jejich profesního života. Tato ob-
last přípravy učitelů v základním semináři
probíhá formou seminárního rozhovoru
a společné reflexe praktických cvičení. Jde
zároveň o oblast, jež v současné době teprve
hledá a postupně ustaluje svoji formu.

Poslední oblastí přípravy jsou dvě tý-
denní praxe, které absolvují studenti se-
mináře v prvním ročníku (náslechová pra-
xe) a ve třetím ročníku (praxe výuková).
V rámci náslechové praxe studenti zpra-
covávají na základě zadané osnovy zprá-
vu charakterizující vybraného žáka. Při
výukové praxi je studentům poskytována
zpětná vazba zkušenými kolegy-mentory,
případně lektory Akademie.

LITERATURA

- Mildeová, J., & Váňa, Z. (1990). Waldorf-Initiativen in der ČSFR. *Erziehungskunst*, 54(11), 954–957.
- Prameny waldorfské pedagogiky. Téma: Trojčlennost.* (2019). Semily: Akademie waldorfské pedagogiky.
- Steiner, R. (1992). *Theosofie. Úvod do nadmyslového poznání světa a určení člověka*. Praha: Baltazar.
- Steiner, R. (1993). *Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy*. 2. vyd. Praha: Asociace waldorfské pedagogiky.
- Steiner, R. (1998). Erziehung und Unterricht auf Grundlage wirklicher Menschenerkenntnis. In *Rudolf Steiner Gesamtausgabe* (297a, s. 166). Dornach: Rudolf Steiner Verlag.

Prof. Dr. Tomáš Zdražil

Freie Hochschule Stuttgart, Seminar für Waldorfpädagogik; e-mail: zdrazil@freie-hochschule-stuttgart.de

Mgr. Dušan Pleštil, Ph.D.

Akademie waldorfské pedagogiky, z.s., Semily; e-mail: dusan.plestil@seznam.cz